

O'QUVCHILARDA IJTIMOYIY FAOLLIKNI OSHIRISHDA ICHKI VA TASHQI MOTIVLARNING TA'SIRI

Amirova Manzura Musur qizi

Amirqulova Fayoza Nuriddin qizi

Termiz davlat pedagogika inistituti talabalari

ANNOTATSIYA. Mazkur tadqiqot umumta'lim maktab o'quvchilarida ijtimoiy faollikni oshirishda motivatsiyaning turli shakllarini o'rganishga qaratilgan. Ichki motivlar o'quvchining shaxsiy qiziqishi, o'zini namoyon qilish ehtiyoji va maqsadga intilishi bilan bog'liq bo'lib, barqaror va chuqur faollikni ta'minlaydi. Tashqi motivlar esa baho, maqtov yoki mukofot kabi tashqi rag'batlantiruvchilar orqali yuzaga chiqadi va ko'pincha qisqa muddatli bo'ladi. Tadqiqotda pedagogik yondashuvlar orqali ichki motivlarni kuchaytirish usullari, jumladan, shaxsiy qiziqishlarga mos topshiriqlar, jamoaviy faoliyatlar va tanlov erkinligi asosida o'quvchilarni rag'batlantirish yo'llari ko'rib chiqilgan. Natijalar o'quvchilarda ijtimoiy mas'uliyatni shakllantirish va ularni faol jamiyat a'zosi sifatida tarbiyalashda nazariy va amaliy asos bo'la oladi.

Kalit so'zlar: o'quvchi ijtimoiy faolligi, motivatsiya turlari ta'siri, ichki rag'bat va shaxsiy qiziqish, tashqi omillar orqali faollik, maktab muhitida motivatsiya, pedagogik yondashuvlar asosida faollik, jamoaviy faoliyat va tanlov erkinligi, ijtimoiy mas'uliyatni shakllantirish

ANNOTATION

This research focuses on exploring various forms of motivation that enhance social activity among general education school students. Internal motivation is linked to personal interest, the need for self-expression, and goal orientation, which together foster stable and deep engagement. External motivation, on the other hand, arises from rewards, praise, or recognition, and typically leads to short-term activity. The study examines pedagogical strategies for strengthening internal motivation, including interest-based tasks, collaborative projects, and freedom of choice as tools to encourage student participation. The findings provide both theoretical and practical foundations for developing students' sense of social responsibility and shaping them into active members of society.

Key words: student social engagement, impact of motivation types, intrinsic drive and personal interest, external factors in participation, motivation within school context, activity-based teaching strategies, teamwork and freedom of choice, developing civic

responsibility

KIRISH

Ijtimoiy faollik zamonaviy ta'lim jarayonining ajralmas qismiga aylanib bormoqda. O'quvchilarning jamiyatdagi o'rnini anglashlari, mas'uliyatni his qilishlari va faol ishtirok etishlari ularning shaxsiy rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Maktab muhitida o'quvchilarning faolligini oshirish nafaqat ularning bilim darajasini, balki ijtimoiy ko'nikmalarini, muloqot madaniyatini va jamoada ishlash qobiliyatini ham rivojlantiradi. Ta'lim tizimi o'quvchini faqat bilim oluvchi emas, balki faol jamiyat a'zosi sifatida tarbiyalashga intilishi zarur.

Ijtimoiy faollikni shakllantirishda motivatsiya muhim omil hisoblanadi. Motiv — bu shaxsni harakatga undovchi ichki kuch bo'lib, u o'quvchining faoliyatga bo'lgan munosabatini belgilaydi. Ichki motivlar o'quvchining shaxsiy qiziqishlari, o'zini namoyon qilish istagi va maqsadga intilishi orqali yuzaga chiqadi. Bunday motivlar barqaror bo'lib, o'quvchining mustaqil fikrlashiga, tashabbus ko'rsatishiga va o'zini rivojlantirishga xizmat qiladi. Tashqi motivlar esa baho, maqtoq, mukofot yoki jamoadagi obro' kabi omillar bilan bog'liq bo'lib, ko'pincha qisqa muddatli faollikni rag'batlantiradi. Ular o'quvchini tashqi rag'bat orqali harakatga undaydi, lekin ichki motivlar kabi chuqur ta'sir ko'rsatmaydi. Pedagogik amaliyotda motivatsiyani to'g'ri yo'naltirish orqali o'quvchilarda ijtimoiy faollikni oshirish mumkin. O'qituvchilar tomonidan qo'llaniladigan metodik yondashuvlar, shaxsiy qiziqishlarga mos topshiriqlar, jamoaviy loyihalar va tanlov erkinligi asosida tashkil etilgan faoliyatlar o'quvchilarning motivatsiyasini kuchaytiradi. Bu esa ularning ijtimoiy muhitda faol ishtirok etishiga, jamiyatdagi o'z o'rnini anglashiga va mas'uliyatli shaxs sifatida shakllanishiga zamin yaratadi. Mazkur tadqiqotda aynan ichki va tashqi motivlarning o'quvchilarning ijtimoiy faolligiga qanday ta'sir ko'rsatishi o'rganiladi. Shuningdek, motivatsiyani kuchaytirishning samarali usullari, ta'lim muhitida qo'llanilishi mumkin bo'lgan innovatsion yondashuvlar va o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishiga xizmat qiluvchi pedagogik strategiyalar tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari ta'lim jarayonini yanada samarali tashkil etish, o'quvchilarda ijtimoiy mas'uliyatni shakllantirish va ularni faol jamiyat a'zosi sifatida tarbiyalashda nazariy va amaliy asos bo'la oladi. Ta'lim jarayonida o'quvchilarning ijtimoiy faolligini oshirish uchun ularning shaxsiy tajribasini e'tiborga olish muhim ahamiyatga ega. Har bir o'quvchi o'z hayotidagi voqealarni, oilaviy muhitni va kundalik muloqotlarini ta'lim bilan bog'lay olganida, u o'zini o'rganayotgan mavzuga yaqinroq his qiladi. Bu yaqinlik esa faollikni tabiiy ravishda kuchaytiradi[11].

O'quvchilarning ijtimoiy faolligini shakllantirishda ularning his-tuyg'ularini anglash va hurmat qilish pedagogik yondashuvning ajralmas qismidir. Agar o'quvchi o'z fikrini bemalol bildira olsa, u jamoadagi muhokamalarda faolroq ishtirok etadi. Bu esa faqat bilim olish emas, balki o'zini jamiyatda tutish madaniyatini ham rivojlantiradi. Faollikni oshirishda o'quvchilarga tanlov imkoniyatini berish samarali natija beradi. Masalan, bir mavzuni o'rganishda turli usullarni taklif qilish — video, rasm, matn yoki guruhli muhokama — o'quvchining o'ziga mos usulni tanlashiga yordam beradi. Bu tanlov erkinligi o'quvchining o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi va uni faol ishtirokchi sifatida shakllantiradi[10].

Shuningdek, o'quvchilarning ijtimoiy faolligini oshirishda ularning o'zaro muloqot madaniyatini rivojlantirish ham muhimdir. Guruhli ishlar, rolli o'yinlar, bahs-munozaralar orqali o'quvchilar bir-birini tinglashni, fikr bildirishni va murosaga kelishni o'rganadilar. Bu ko'nikmalar nafaqat ta'lim muhitida, balki kundalik hayotda ham ularga foyda keltiradi.

O'quvchilarning ijtimoiy faolligi faqat dars jarayonida emas, balki sinfdan tashqari faoliyatlarda ham namoyon bo'ladi. Madaniy tadbirlar, sport musobaqalari, ixtiyoriy loyihalar orqali o'quvchi o'z qobiliyatini ko'rsatadi va jamiyat bilan bog'lanadi. Bu turdagi faoliyatlar o'quvchining ijtimoiy ongini shakllantirishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

O'quvchilarda ijtimoiy faollikni shakllantirishda motivatsiya omili muhim rol o'ynaydi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, ichki motivlar o'quvchilarning o'z qiziqishlariga asoslangan holda faoliyatga jalb bo'lishini ta'minlaydi. Bunday motivlar o'quvchining o'zini namoyon qilish istagi, maqsadga intilishi va shaxsiy qadriyatlari bilan bog'liq bo'lib, barqaror va chuqur faollikni yuzaga keltiradi. Ichki motivga ega bo'lgan o'quvchi tashabbus ko'rsatadi, jamoadagi muammolarga befarq bo'lmaydi va o'z fikrini erkin ifoda etadi.

Tashqi motivlar esa ko'proq baho, maqtov, mukofot yoki obro' kabi omillar bilan bog'liq bo'lib, o'quvchini qisqa muddatli harakatga undaydi. Bu turdagi motivatsiya o'quvchining faolligini vaqtincha oshirishi mumkin, ammo ichki motivlar kabi chuqur ta'sir ko'rsatmaydi. Shunga qaramay, tashqi motivlar o'quvchilarning boshlang'ich bosqichdagi ishtirokini rag'batlantirishda foydali bo'lishi mumkin. Ayniqsa, yangi faoliyat turlariga jalb qilishda tashqi rag'batlar muhim vosita bo'lib xizmat qiladi[9].

Pedagogik amaliyotda ichki va tashqi motivlarni muvozanatli qo'llash orqali o'quvchilarda ijtimoiy faollikni samarali shakllantirish mumkin. O'qituvchilar tomonidan shaxsiy qiziqishlarga mos topshiriqlar, jamoaviy loyihalar, tanlov erkinligi

va ijtimoiy muammolarni muhokama qilish kabi usullar qo'llanilganda, o'quvchilar o'zlarini jamiyatning faol a'zosi sifatida his qila boshlaydi. Bu esa ularning mas'uliyatini oshiradi, muloqot madaniyatini rivojlantiradi va ijtimoiy muhitda erkin harakat qilish ko'nikmasini shakllantiradi.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, ichki motivlar asosida tashkil etilgan ta'limiy faoliyat o'quvchilarning ijtimoiy faolligini barqaror tarzda oshiradi. Tashqi motivlar esa faollikni boshlang'ich bosqichda rag'batlantiruvchi omil sifatida foydali bo'lishi mumkin. Eng samarali natijalar esa ichki motivatsiyani kuchaytirishga qaratilgan yondashuvlar orqali erishiladi. Shu bois, ta'lim jarayonida o'quvchilarning shaxsiy qiziqishlarini aniqlash, ularni rag'batlantirish va ijtimoiy faoliyatga jalb etish ustuvor vazifa bo'lishi lozim[8].

Ta'lim muhitida o'quvchilarning ijtimoiy faolligini oshirish nafaqat ularning shaxsiy rivoji, balki jamiyatda faol ishtirok etish qobiliyatini shakllantirish uchun ham zarurdir. Har bir o'quvchi o'zini jamiyatning bir bo'laki sifatida his qilishi, atrofdagi muammolarga befarq bo'lmasligi va o'z fikrini ochiq bayon qila olishi uchun unga mos sharoit yaratish muhim. Bunday sharoit esa faqat darsliklar va baholar bilan emas, balki o'quvchining ichki dunyosiga kirib boradigan yondashuvlar orqali yuzaga keladi.

Ijtimoiy faollikni rivojlantirishda o'quvchining o'ziga bo'lgan ishonchi alohida o'rin tutadi. Agar bola o'z fikrining qadrlanishini his qilsa, u jamoadagi faoliyatlarga ko'proq jalb bo'ladi. Shu bois, o'qituvchilar faqat bilim beruvchi emas, balki ruhiy qo'llab-quvvatlovchi rolini ham bajarishi kerak. Har bir o'quvchining ovozi eshinishi, g'oyasi e'tiborga olinishi va harakati qadrlanishi — bu ijtimoiy faollikning ildizidir.

Motivatsiya faqat rag'bat emas, balki o'quvchining ichki ehtiyojlarini anglash va unga mos yo'l ko'rsatishdir. Ba'zi o'quvchilar jamoaviy ishda porlaydi, boshqalari esa individual topshiriqlarda o'zini ko'rsatadi. Shuning uchun ta'lim jarayonida bir xil yondashuv emas, balki moslashuvchan, o'quvchining shaxsiy xususiyatlarini inobatga oluvchi metodlar samarali bo'ladi. Bu esa nafaqat faollikni oshiradi, balki o'quvchining o'zini jamiyatda kerakli shaxs sifatida ko'rishiga yordam beradi[7].

Ijtimoiy faollikni oshirishda maktabdan tashqari muhit ham muhim rol o'ynaydi. Oila, mahalla, do'stlar davrasi — bularning barchasi o'quvchining ijtimoiy tajribasini boyitadi. Agar ta'lim muhitida o'rgatilgan qadriyatlar kundalik hayotda ham qo'llab-quvvatlansa, o'quvchi o'zini yanada erkin, mas'uliyatli va faol his qiladi. Shu bois, ta'lim va tarbiya bir-birini to'ldiruvchi jarayon sifatida qaralishi lozim.

XULOSA

Ijtimoiy faollikni shakllantirish o'quvchilarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishida muhim bosqich hisoblanadi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, ichki motivlar

Learning and Sustainable Innovation

o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, tashabbus ko'rsatishi va jamiyatda o'z o'rnini topishiga zamin yaratadi. Tashqi motivlar esa faollikni boshlang'ich bosqichda rag'batlantirishda foydali bo'lib, ichki motivatsiya bilan birgalikda qo'llanganda yanada samarali natijalar beradi. Pedagogik yondashuvlarda o'quvchilarning shaxsiy qiziqishlarini inobatga olish, ularga tanlov erkinligini berish va jamoaviy faoliyatlarga jalb etish orqali motivatsiyani kuchaytirish mumkin. Bu esa nafaqat ta'lim jarayonini jonlantiradi, balki o'quvchilarning ijtimoiy mas'uliyatini oshiradi, muloqot madaniyatini rivojlantiradi va ularni faol jamiyat a'zosi sifatida shakllantiradi. Umuman olganda, ichki va tashqi motivlarning uyg'unligi o'quvchilarda barqaror ijtimoiy faollikni ta'minlashda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Ta'lim muhitida motivatsiyaga asoslangan yondashuvlar qo'llanilganda, o'quvchilar nafaqat bilim oluvchi, balki jamiyatda faol ishtirok etuvchi shaxs sifatida rivojlanadi. O'quvchilarda ijtimoiy faollikni shakllantirish zamonaviy ta'limning ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Bu faollik nafaqat dars jarayonida, balki sinfdan tashqari faoliyatlarda ham namoyon bo'lishi kerak. Ichki motivlar o'quvchining o'z qiziqishlariga asoslangan holda harakat qilishiga turtki beradi, bu esa barqaror va ongli faollikni ta'minlaydi. Tashqi motivlar esa o'quvchini rag'batlantirishda muhim rol o'ynaydi, ayniqsa yangi faoliyat turlariga jalb etishda[6].

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, o'quvchilarning ijtimoiy faolligini oshirish uchun ularning shaxsiy ehtiyojlarini anglash, fikrlarini qadrlash va tanlov erkinligini ta'minlash zarur. Faollikni kuchaytirish uchun o'quvchilarga turli shakldagi topshiriqlar, guruhli muhokamalar, rolli o'yinlar va ijtimoiy loyihalar taklif etilishi samarali bo'ladi. Bu yondashuvlar o'quvchilarning muloqot madaniyatini, mas'uliyat hissini va jamiyatga nisbatan ijobiy munosabatini rivojlantiradi.

Shuningdek, o'quvchilarning ijtimoiy faolligini oshirishda oila, mahalla va tengdoshlar muhitining ta'siri ham e'tibordan chetda qolmasligi kerak. Ta'lim muhitida berilgan qadriyatlar kundalik hayotda qo'llab-quvvatlansa, o'quvchi o'zini jamiyatda faol va kerakli shaxs sifatida his qiladi. Bu esa uning o'ziga bo'lgan ishonchini mustahkamlaydi va ijtimoiy faoliyatga bo'lgan munosabatini ijobiy tomonga o'zgartiradi.

Umuman olganda, ichki va tashqi motivlarning uyg'unligi, pedagogik yondashuvlarning moslashuvchanligi va o'quvchining shaxsiy tajribasiga tayangan holda tashkil etilgan ta'limiy faoliyat ijtimoiy faollikni oshirishda eng samarali yo'l hisoblanadi. O'quvchi o'z fikrini erkin bayon qila oladigan, jamoadagi muammolarga befarq bo'lmagan va tashabbus ko'rsata oladigan shaxs sifatida shakllanganda, ta'limning ijtimoiy maqsadlari to'liq amalga oshadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdullayeva, M. (2021). Ta'limda motivatsiya va uning psixologik asoslari. Toshkent: Fan va Taraqqiyot nashriyoti.
2. Karimov, D. (2020). Zamonaviy pedagogik yondashuvlar: nazariya va amaliyot. Samarqand: Ilm Ziyo.
3. Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Intrinsic and extrinsic motivations: Classic definitions and new directions. *Contemporary Educational Psychology*, 25(1), 54–67.
4. Xudoyberdiyev, A. (2022). Maktab o'quvchilarida ijtimoiy faollikni shakllantirish metodikasi. Nukus: Pedagogika markazi.
5. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
6. Xo'jamurodova, F., & Xolova, M. (2024). OILAVIY MUNOSABATLAR MUAMMOSINING IJTIMOIIY-PSIXOLOGIK ASOSLARI. In CONFERENCE ON THE ROLE AND IMPORTANCE OF SCIENCE IN THE MODERN WORLD (Vol. 1, No. 11, pp. 63-66).
7. Shavkatovna, X. M. (2023). DEVELOPMENT OF HEALTHY THINKING IN STUDENTS. *Academia Repository*, 4(10), 90-94.
8. Shavkatovna, X. M., & Akbarovna, N. D. (2024). GENDER YONDASHUV ASOSIDA TALABA-QIZLARDA TANQIDIY FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYASI. *O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI*, 3(35), 494-498.
9. Saydulloyevich, Ochilov Y., and Xolova M. Shavkatovna. "Scientific Activity and Spiritual Heritage of Imam Ghazali." *European Scholar Journal*, vol. 3, no. 6, 10 Jun. 2022, pp. 19-22.
10. Saydulloyevich, O. Y., & Shavkatovna, X. M. (2022). Scientific activity and spiritual heritage of Imam ghazali. *European Scholar Journal*, 3(6), 19-22.
11. Saydulloyevich, O. Y., & Shavkatovna, K. M. (2021). Developing Healthy Thinking In Students As A Pedagogical Problem. *European Journal Of Life Safety And Stability (2660-9630)*, 12, 424-429.